

TARIX DARSLARINI O'QITISHDA TARIXIY MANBALAR BILAN ISHLASH HAMDA INNOVATSION YO'LLARI

*Respublika musika va san'at
texnikumi Bosh o'qituvchi
Erniyozova Dilyora Keldibek qizi*

Annotatsiya: Tarix insoniyat taraqqiyoti, jamiyat hayotining rivojlanish bosqichlari va ularning o'ziga xos xususiyatlarini o'rganishda asosiy fanlardan hisoblanadi. Tarixdan saboq olish, o'tmish voqealardan xulosa chiqarish, mavjud ma'lumotlarni tahlil qilgan holda kelajakni to'g'ri yo'naltirish zamonaviy ta'lim jarayonining muhim vazifalaridan sanaladi. Tarixiy bilimlarni yosh avlodga yetkazishda o'qituvchilarning asosiy vazifasi nafaqat tarixiy faktlarni bayon qilib berish, balki ularni chuqur anglash, voqealarga real baho bera olish, tahliliy va tanqidiy yondashuvlarni shakllantirishdan iborat bo'lmoqda.

Kalit so'zlar: tarixiy manbalar, innovatsion metodlar, dars jarayoni, zamonaviy texnologiyalar, o'quvchilar faolligi, tanqidiy tafakkur, interaktiv usullar, motivatsiya, tarixiy tafakkur, tahlil qilish.

Tarixiy manbalar bilan ishlash o'quvchilarning tafakkur doirasini kengaytiradi, mustaqil fikrlashga, voqealarga yondashuvda asosli dalillar keltirishga o'rgatadi. Tarixiy manbalarning o'rganilishi tarix fanining muhim elementlaridan biri bo'lib, ular nafaqat o'tmish hodisalari haqida to'liq ma'lumot beradi, balki tarixiy haqiqatlarni aniqlashda, voqealikni tushunishda katta ahamiyatga ega. Tarixiy manbalar yozma, og'zaki va moddiy ko'rinishda bo'ladi. Yozma manbalar turli asarlar, hujjatlar, xatlar shaklida bo'lsa, og'zaki manbalar xalq og'zaki ijodi yodgorliklari va rivoyatlar orqali avloddan avlodga yetkaziladi. Moddiy manbalar esa arxeologik topilmalar, me'moriy obidalar va boshqa tarixiy yodgorliklardan iborat bo'ladi. Bugungi kun ta'lim jarayonida innovatsion yondashuvlarning o'rni benihoya kattadir. An'anaviy dars uslublariga zamonaviy texnologiyalarni singdirish pedagogik jarayon samaradorligini oshiradi. Tarix darslarini interfaol metodlar asosida tashkil qilish, o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlash, keng qamrovli tarixiy xaritalar, infografikalar, multimediami vositalardan foydalanish orqali o'quvchilarda tarixiy hodisalarni to'liqroq tasavvur qilish, tahliliy fikr yuritish ko'nikmalarini rivojlantirish mumkin bo'ladi. Tarixiy manbalarga murojaat etish o'quvchilar uchun bilim olish jarayoni samaradorligini oshiradi. Ularni o'rganish va tahlil qilish o'quvchilarda ma'lumotlarni mustaqil izlab topish, ularning ahamiyati va ishonchliligi ustida ishlash va eng muhim jihatlarni ajrata olish malakalarini shakllantiradi. Tarix darslarida manbalarni turkumlash, ularning kelib chiqishi va tarixiy ahamiyatini aniqlash muhim sanaladi. Bu jarayon o'quvchilar

hayotidagi passiv ishtirokni chetga suradi hamda faol, mustaqil, izlanuvchan shaxslar yetishib chiqishiga yordam beradi [1].

Darslarda innovatsion metodlar qo'llanilishi jarayonning samaradorligini oshiradi. Bu borada zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, elektron resurslardan keng foydalanish, o'quvchilarga mustaqil topshiriqlar, tadqiqot ishlarini berish orqali ularning tarixga qiziqishini kuchaytirish mumkin. Tarixiy manbalarni tahlil qilish, ularni o'z zamonasiga nisbatan baholash va olingan xulosalarni zamonaviy hayotimiz bilan solishtirish o'quvchilar uchun nafaqat tarixiy voqealarga, balki bugungi kun ijtimoiy jarayonlariga ham yangi nazar bilan qarash imkonini beradi [2].

Tarix darslarida matnli, yozma va grafik manbalardan foydalangan holda o'quvchilarning fikrlash saviyasini oshirish o'qituvchidan maxsus yondashuv, sabr-toqat va puxta tayyorgarlikni talab etadi. O'quvchilar tarixiy materiallarni o'rganishga tajribaviy yondashganlarida aniq dalillar va asoslar asosida fikr yuritish, tarixiy haqiqatni aniqlash ko'nikmalariga ega bo'ladilar. Tarixiy manbalarni tahlil qilishda har bir materialning muallifi, uning yaratilish vaqti, tarixiy sharoiti, yozilish sabablari chuqur o'rganilishi zarur. Yangi pedagogik texnologiyalar o'quvchilar va o'qituvchilar o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytiradi, dars vaqtida faol muhokamalar, ochiq muloqot va bahslar tashkil qilishga yordam beradi. Darslarda bahs-munozara, konseptual fikrlash, guruhviy ishlar, loyihalash kabi usullar tatbiq etilishi, tarixiy hodisalarni mustaqil o'rganish, interaktiv ko'rgazmalar tuzish, virtual muzey yoki arxeologik tadqiqotlar tashkil qilishga imkoniyat yaratadi. Tarixiy manbalar bilan ishlash o'quvchilarni mustaqil fikr yuritishga, manbalardagi ma'lumotlarni tanqidiy tahlil qilishga o'rgatadi. Har qanday tarixiy voqea va jarayon haqida mustaqil xulosa chiqara olish malakasi esa keyinchalik hayotda to'g'ri qarorlar qabul qilish, har bir voqeaga mos yondashuv namunasini ko'rsatishga zamin tayyorlaydi. Shunday qilib, tarix darslarini zamonaviy hamda innovatsion yo'llar asosida tashkil qilish fanda hamda hayotda ijtimoiy faol, mustaqil, izlanuvchan shaxslarni tarbiyalashga xizmat qiladi [3].

Tarixiy manbalarni o'rganishning asosiy maqsadi o'quvchilarda mustaqil va tanqidiy tafakkurni rivojlantirishdan iborat. Zamonamiz talablariga mos innovatsion metodlar hamda texnologiyalardan foydalanish, ta'lim jarayonini zamonaviy hayot ehtiyojlariga moslash, o'quvchilar bilimni chuqurlashtirish, dunyoqarashini kengaytirish imkonini beradi. Shu maqsadda tarix o'qituvchilari har bir darsni puxta tayyorlashi, manbalarni mukammal sinchiklab o'rganishi, eng muhim va ahamiyatli ma'lumotlarni aniqlab, ularni o'quvchilarga ilmiy asosda yetkazishi zarur. Tarix darslaridagi innovatsion yondashuvlar, ilg'or texnologiyalar bilan uyg'unlashtirilgan holda olib borilsa, o'quvchilarda fan va texnologiya uyg'unligidan zavqlanish, tarixiy tafakkur egalariga aylanish mumkin. O'quvchilar nafaqat o'tmishdagi voqealarni tahlil qiladi, ular orasidan kelajak uchun muhim xulosalar chiqaradi, o'z hayotlariga to'g'ri yo'l tutishni o'rganadilar. Zamonaviy darslar o'quv materiallarini yanada puxta va

samarali o'zlashtirish imkonini beradi. Innovatsion yondashuvlar darslarning suhbatsimon, amaliy, loyiha asosida tashkil qilinishiga yordam beradi [4].

Tarix ma'lumotlarining ommalashuvi, ilmiy izlanishlarning kengayishi, yangi manbalar, arxiv materiallari, interaktiv vositalar va zamonaviy texnologiyalar asosida tashkil etilgan darslar natijasida o'quvchilarda tarixga bo'lgan qiziqish yanada oshadi. O'z navbatida, har bir darsda tarixiy manbani tadqiq etish, u orqali o'tmishni chuqur o'rganib, zamonaviy talablar asosida bilimlarni boyitish, mustaqil tahlil qilish, umumlashtirish, xulosa chiqarish salohiyatini shakllantiradi. Tarixiy manba bilan ishlash hamda innovatsion uslublarni qo'llash bir-biri bilan uzviy bog'liq jarayondir. O'quvchilar uchun tarixiy ma'lumotlarni taqdim etishda har doim qulay va tushunarli usullardan foydalanish, fan uchun eng muhim jihatlarni ilgari surish, har bir darsda zamonaviy texnologiyalar va an'anaviy ta'limdan samarali tarzda foydalanish lozim. Tarixni aniq dalillar, ishonchli manbalar, tahliliy yondashuv bilan o'rganish o'quvchilar tafakkurini kengaytiradi, mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmasini shakllantiradi. Tarixiy manba va innovatsion metodlarning darslarga tatbiq qilinishi o'quvchilarning o'z fikrini yorqin ifodalash, aniq va ishonchli dalillar keltirish, tarixiy haqiqatni to'g'ri baholash, mustaqil va sistemali fikr yuritish, voqealarni chuqur tahlil qilish, o'zishining asosiy tarkibiy qismlariga aylanadi. Shu orqali o'quvchilarda tarixga ehtirosli, izlanuvchan, yangilikka intiluvchan salohiyatli shaxslarni tarbiyalash maqsadi amalga oshadi [5].

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, tarix darslarini o'qitishda tarixiy manbalar bilan ishlash va innovatsion yo'llardan foydalanish fan rivojiga, o'quvchilarning mustaqil tafakkurini shakllantirishga katta ta'sir ko'rsatadi. Ilg'or texnologiyalardan foydalanish, zamonaviy metodlarni tadbiq etish, har bir darsda tarixiy manbalarga asoslanish nafaqat bilim, balki ong, tafakkur va dunyoqarash rivojiga ham xizmat qiladi. Shu sababli, tarix o'qituvchilari doimo izlanishda bo'lishi, yangi yondashuvlarni puxta o'zlashtirishi, zamonaviy talablarga mos metodlarni doimiy tarzda dars jarayoniga qo'llashi eng asosiysi, zamonaviy taraqqiyot sari harakat qilayotgan o'sib kelayotgan yosh avlodga tarixni to'g'ri vaidru bazaviy bilim bilan o'rgatishda tinimsiz harakat qilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullayeva, N. (2020). "Tarixiy manbalar bilan ishlashda zamonaviy metodlarning ahamiyati". O'zbekiston tarixi, 2(41), 74-82.
2. Aliqulov, M. (2018). "Tarix darslarida innovatsion texnologiyalar". Pedagogik ta'lim, 3(16), 15-22.
3. Ashrapova, S. (2021). "Tarixiy hujjatlar va ularni o'qitishda qo'llash tajribalari". Tarix va jamiyat, 1(9), 56-63.
4. Bahromov, V. (2019). "O'rta maktablarda tarixiy manbalarni tadqiq qilish metodikasi". Ilmiy izlanishlar, 4(20), 111-118.

5. G'aniyeva, G. (2022). "Tarix fanida innovatsion metodlarni joriy etish imkoniyatlari". Pedagogika va zamon, 1(28), 77-84.
6. Ismoilova, Z. (2017). "Tarixiy manbalarni talabalarga o'rgatishda zamonaviy yondashuvlar". Oliy ta'lim, 3(5), 43-49.
7. Karimov, O. (2018). "Tarixiy manbalarni o'rganishda tanqidiy tafakkur rivoji". Zamonaviy ta'lim, 2(10), 29-36.